

Posudok na dizertačnú prácu MgA. Marka Turošika: Putujúci duch – Divadlo Continuo a jeho paralely s Odin Teatret

Posudzovateľ: prof. PhDr. Miloš Mistrík, DrSc.

Názov dizertácie dobre vymedzuje jej obsah – ide o dve divadlá a o hľadanie paralel medzi nimi. Tejto základnej úlohe sa v dizertácii systematicky a hlavne detailne venuje Marek Turošík, a treba povedať, že ide o rozsahom nadmernú teatrologickú prácu, ktorá sústreďuje veľké množstvo (stovky?) faktov, väčšinou potvrdzujúcich príbuznosť týchto dvoch divadiel. Avšak sám na viacerých miestach upozorňuje aj na rozdiely, hoci predsa len väčšinou nachádza – lebo prednostne aj hľadá – ich podobnosť. Zrejmé je to v kapitolách o predkoch (s. 34), o skupinovej práci (s. 92), o spoločných znakoch v hereckej praxi (s. 134), ale aj inde. Tento prístup prináša viacero pozitív a jedno negatívum. Pozitíva sú tie, že podrobným prehľadom jednotlivostí za účelom ich porovnania a priblíženia, vytvára Turošík akýsi dvojportrét oboch divadiel, a možno by mu každá polovica práce aj vystačila na jednu dizertáciu: buď o divadle Continuo, alebo Odin Teatret. Toto množstvo detailných súpisov a argumentácií má presvedčiť o blízkosti divadiel Continuo a Odin, povedal by som ešte užšej, ako to v skutočnosti je. Pravdou je, že sám autor dizertácie upozorňuje, že nemôže medzi nimi ísť o vyvážený dialóg. Už vzhľadom na asi 30-ročný vekový rozdiel, pretože tieto súbory korenia v odlišných časových súradniciach (1964 a 1992), v iných spoločenských systémoch aj rozdielnych estetikách, sa jednoducho nedá predpokladať nejaký ich reálny nadčasový súlad. Ak aj tu bola inšpirácia, tak mohla byť takmer celkom iba jednosmerná od Odinu ku Continuu, predsa nemožno predpokladať, že by dánsko-nórsko-kozmpopolitný súbor po spoznaní Continua nejako presmeroval svoje umelecké postupy. To vo väčšine prípadov sa nové súbory púšťajú na špecifické cesty, keď ich na to silne inšpiruje nejaký starší, už vyzretejší kolega, súbor, myšlienka – pre Barbu to bol napríklad hneď v začiatkoch sám Jerzy Grotowski.

Podrobná Turošíkova práca, pozorne sa odvíjajúca od jedného k druhému faktú, má takú silnú prevahu faktov o Odin Teatret, že je málo počuť aj o iných možných inšpiráciách, hoci Continuo predsa patrí do silného prúdu divadiel. Sú to tie, ktoré sa rozhodli odísť pracovať na vidiek (mimo veľkomiest, do prírody, bližšie k obyčajným ľuďom atď.). V Turošíkovej práci sa v tejto súvislosti správne spomínajú poľské Gardzienice, a niečo podobné urobil aj Grotowski 2 krát – pri odchode z Krakova do Opole a potom pri odchode z Wroclawu do mimodivadelných (parateatrálnych) sfér. Podobných prípadov Odchodu je veľa a sú rôznorodé. Aby som pripomenul Slovensko: Či odchod 3-4 divadelníkov pod názvom Actores z veľkého Prešova do malej Rožňavy nemal tiež príbuzné črty s týmto trendom? A napríklad vo Francúzsku – tam už od konca 19. storočia majú rozbehnutú a nikdy nedokončenú decentralizáciu divadelného života. Nechcem a nemôžem všetky prípady hádzať do jedného koša, iba by som chcel upozorniť, že Odin Teatret v Holstebro nie je až takým výnimočným javom na divadelnej mape Európy a že pre Continuo mohol síce byť

významným príkladom, ale len silou svojho vyžarovania a renomé, no nie tým, že by bol jediný alebo jediný „na dosah“. Tu treba vyjsť z Turošíkovej kapitoly Predkovia – tá je asi najvšeobecnejšia a správne zaznamenáva prapôvod a „krstných rodičov“ Continua aj Odinu, aj všetkých im podobných. Mne často pri čítaní tejto práce prichádzali na um francúzski les Copiaus (žiaci Jacqua Copeau), ktorí v rokoch 1924-1927 brázdili burgundské cesty a ak by sa všetky tzv. typické črty pre Odin, alebo pre Continuo porovnali s ich praxou, našlo by sa obdobne veľa súladu a paralel. (Ale aj veľa odlišností – napríklad v 20. rokoch absencia globalizmu a naopak vedomá služba regiónu a národu.)

Pri všetkých komparáciách v Turošíkovej dizertačnej práci sa, tiež jedno z pozitív textu, akoby mimovoľne rodia tie jej najcennejšie časti. Možno ani nie samotné porovnania, ale onen plastický obraz Continua, ktorý sa vďaka porovnaniam vynára a je stále plastickejší. Myslím obrázky z jeho denného života, z jeho životnej filozofie, ktorá sa pomaly pri čítaní práce moduluje v mysli čítajúceho, a to aj s pomocou a na pozadí divadla Odin. Continuo sa v dizertačnej práci stáva plastický živým organizmom paradoxne aj pomocou opisov a prirovnaní k Odinu.

Najčastejšie v tejto práci nachádzame vzory v divadle Odin, tak je koncipovaná, ale predsa tam nájdeme aj kritický odstup, čo je dobré, aby to prispelo k celistvému, obojstrannému či mnohodimenzionálnemu pohľadu. Autor Turošík v istom momente dokonca cituje vetu jedného z najpovolanejších – Pavla Štourača: „Mnohé Barbovy these a proklamace pokládám za kalkul a dobrý marketingový tah pro obchod s ‘alternativou‘“ (s. 66). Spomínam to nielen preto, že je to tak trochu aj môj názor, ale hlavne preto, že tu niekde vedie deliaca línia medzi zdanlivo podobnými súbormi, ktoré odchádzajú z centier v celej Európe či vo svete. Roztriedil by som ich veľmi zjednodušene na jedny, ktoré sa chcú naozaj napiť z prameňa (source), naozaj sa stretnúť s prírodou a ľuďmi, a tým si možno neskôr obrazne povedané získať sympatie aj „prahy“, alebo po nich dokonca ani netúžia. Na opačnej strane sú tie, čo chcú odísť z „prahy“ a už týmto samotným gestom na seba pripútať oči kamier a mikrofónov, a ich odchod má známku marketingu a dočasnosti, či možno až neúprimnosti. Hovorím, že v tejto typológii podobných súborov trochu zjednodušujem, ale dajme tomu, že je to rámcovo tak. Potom k tým prvým by som zaradil Continuo a medzi tými, čo sú na pomedzí prvých a druhých, by som videl Odin Teatret. A to platí bez ohľadu na to, či sú pre nich spolu príznačné inscenačné postupy pohybového nonverbálneho divadla, vizuálneho, emocionálneho, rituálneho, aký divadelný jazyk používajú, aká je formálna stránka inscenácií atď., atď. V niečom si môžu byť všetky veľmi podobné, ale v niečom, tom podstatnom, aj veľmi vzdialené.

Spomínam som na začiatku tohto posudku jedno negatívum. Azda to už vyplynulo z povedaného: Hľadanie vzťahov dvoch divadiel nevyhnutne podprahovo vylučuje iné vzory a smery spolupráce. „Opticky“ to medzi Continuum a Odinom vyzerá na podobnosť, ale v skutočnosti to tak nie je a už vôbec sa nedá povedať, že by pre Odin bolo nejakým vzorom Continuo. Čo je ale zaujímavé, že maličké podzemné divadlo v Opoli bolo pre Odin Teatret

oveľa významnejším pravzorom, bez ktorého by to azda ani nezačalo, ako bol povedzme Odin pre Continuo.

Predložená Turošíkova práca má jednu špecifickú črtu. Odpočiatku je hlavne analytického rázu – bod po bode prechádza všetkým najdôležitejším, ale nemá nejakú súhrnnú kapitolu v druhej časti či na záver, ktorá by bola nazvaná či deklarovaná ako syntetická. A predsa také súborné časti v závere nájdeme. Prichádzajú vtedy, keď Turošík už predtým našiel väčšinu detailov a pristúpil k záverečným kapitolám Réžia a dramaturgia (s. 158), Hudba a scénografia (s. 184) a Diváci (s. 195). V nich akoby sa vzdal autorskej politiky prirovnávania, ale naopak, akoby ním spracovaný materiál mu sám vniesol skutočnú pravdu. Opäť to v dizertácii pripomína sám citovaný vedúci Continua Pavel Štourač: „Barba totiž pre Štourača predstavuje zosobnenie názorov na divadelnú réžiu, ktoré sú pre neho netvorivé a neumelecké. Ide najmä o Barbove dramaturgické a režijné techniky, z ktorých niektoré popisuje a ktoré majú podľa neho relatívne presné, zopakovateľné pracovné postupy a sú premyslenými formami so znovu aplikovateľnými pravidlami. Štourač kvôli nim považuje Barbu za akéhosi režijného vedca, ktorý si efekt na diváka doslova vypočítava a chce ho dosiahnuť na základe takmer vedeckých modelov. To podľa Štourača nie je tvorba, to je matematika.“ Tu v takomto kritickom názorovom prostredí sa napokon rodí Turošíkova syntéza – už nie dvojice divadiel, ale každého osobitne. Týka sa to hlavne divadla Continuo, ktorého obraz sa vďaka Štouračovnu a tu aj Turošíkovmu kritickému odstupu od Odinu otvára akoby v jednu veľkú kapitolu (alebo v malú monografiu), ktorá zodpovedá na najdôležitejšie otázky charakteristiky Continua ako zvláštneho, svojského a svojrázneho súboru na mape českého súčasného divadla. (A dodám, že dokonca aj s medzinárodným dosahom už nielen do Česka, Poľska, Slovenska, ale napríklad aj do švajčiarskej Accademie Teatro Dimitri vo Versci, kde sám Štourač a viacero jeho najbližších profesionálne pôsobia.)

Na záver obligátny text:

Odporúčam prácu Marka Turošíka prijať na obhajobu a po úspešnej obhajobe udeliť titul Ph.D.

Marianka, 21. 10. 2021

Miloš Mistrík